

OD JEZIKA DO TEKSTA

Zbornik u čast 70. rođendana Josipa Užarevića

Uredile

Danijela Lugarić Vukas i Jasmina Vojvodić

Zagreb, 2023.

disput

SADRŽAJ

MÖBIUSOVA VRPCA JOSIPA UŽAREVIĆA (Riječ urednica) 9

JEDNA STRANA: HRVATSKA KNJIŽEVNOST

Suzana Coha
O ROMANTIČARSKOME PREPORODU I POSTPREPORODNOME
ROMANTIZMU NA PRIMJERU POEZIJE PETRA PRERADOVIĆA 15

Antonio Milovina
DUH RENESANSE U RUSKIM PRIJEVODIMA KOMEDIJE
DUNDO MAROJE MARINA DRŽIĆA 29

Dubravka Oraić Tolić
ZAGREBAČKA STILISTIČKA ŠKOLA I ZDENKO ŠKREB 57

Marina Protrka Štimec
OGLEDALO ROMANTIZMA PETRA PRERADOVIĆA 75

DRUGA STRANA: RUSKA KNJIŽEVNOST

Živa Benčić
MOTIVI PIJANSTVA/OPIJENOSTI U ZBIRCI KRATKIH PRIČA
ALLE GORBUNOVE *KRAJ SVIJETA, LJUBAVI MOJA* 91

Ханс Гюнтер
ПЬЕСА А. ПЛАТОНОВА *ДУРАКИ НА ПЕРИФЕРИИ*: ДИСКУРС
КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОТВЕТСТВЕННОСТИ 103

Иван Есаулов «ЗАКОНЫ СЧАСТЬЯ» И МАЛЕНЬКАЯ ДЕВОЧКА ВО <i>СНЕ СМЕШНОГО ЧЕЛОВЕКА</i> Ф. М. ДОСТОЕВСКОГО: ФИЛОСОФИЯ И ФИЛОЛОГИЯ	111
Petra Grebenac PIJANSTVO I ORIJENOST U <i>PROZI IVANA SIDOROVA</i> MARIJE STEPANOVE	123
Корнелия Ичин ПРОЕКТ «ГОРОДА-РОДИНЫ»: МОСКВА И МОСКВИЧИ ДМИТРИЯ АЛЕКСАНДРОВИЧА ПРИГОВА	139
Danijela Lugarić Vukas RAZGLOBLJENO VRIJEME: FIGURA SLIJERCA I “VJEČNO SADA” MIHAILA ŠIŠKINA	155
Magdalena Medarić ON A MODIFICATION OF RUSSIAN ORNAMENTALISM IN THE THIRTIES	173
Andrea Meyer-Fraatz МОДЕЛИ РОМАНТИЗМА	187
Ivana Peruško <i>КАКО SE TO RADILO U ODESI DVADESETIH GODINA:</i> OD ODESKE PLEJADE DO ODESKOGA KODA	197
Jasmina Vojvodić PIJANI MALEC PITERSKIJ, LIRSKI SUBJEKT <i>KRONIČARA LOH-NEVSKOGA ČUDOVIŠTA</i>	217
Наталья Витальевна Злыднева «КАМЕННАЯ КНИГА» ВЕЛИМИРА ХЛЕБНИКОВА	233
SVIJANJE KRAJEVA: O TEORIJI I DRUGOME	
Marijan Bobinac KLASIKA, ROMANTIZAM, GOETHE, SCHILLER	249
Роман Бобрык УЖИН В МУЗЕЕ... МЕЖДУ КАРТИНОЙ И ЧЕЛОВЕКОМ (ОПЫТ ПРОЧТЕНИЯ СТИХОТВОРЕНИЯ <i>МУЗЕЙ [MUZEUM]</i> ЭВЫ ЛИПСКОЙ)	273
Stipe Grgas IS THE USA REALLY THE MOST DANGEROUS COUNTRY ON EARTH?	281

Rainer Grübel “TVOJI I MOJI ZNAKOVI”. PJESME ANTE STAMAĆA, NA HRVATSKOM I NJEMAČKOM JEZIKU	293
Tatjana Jukić ONJEGINSKA	321
Zvonko Kovač <i>HIŠA MARIJE POMOČNICE</i> KAO KRATKI ROMAN	323
Renate Lachmann RUŠENJE SPOMENIKA: NAKON OKTOBARSKE REVOLUCIJE / NAKON KRAJA SOVJETSKOG SAVEZA / NAKON POČETKA RATNIH DJELOVANJA U UKRAJINI	333
Dariya Pavlešen, Domagoj Kliček ŠTO NAM PREŠUĆUJU <i>LJUBAVNICI JUSTICIJE?</i> KNJIŽEVNA EVOLUCIJA JURIJA ANDRUHOVYČA	363
Tea Rogić Musa DIJALOG ILI MONOLOG: PRZYBOŚ O MICKIEWICZU	371
RUBOVI I PLOHE: O JEZIKU	
Branka Barčot, Anita Hrnjak BOG, BOŽANSKO I SAKRALNO U HRVATSKOJ FRAZELOGIJI	385
Željka Fink O POSLOVICAMA I FRAZEMIMA IZ RJEČNIKA <i>SLAVONICE</i> <i>DIJALEKTOLOŠKE I FRAZEOLOŠKE</i> MARTINA JAKŠIĆA	401
Damir Horga VARIJABILITET BRZINE GOVORA HRVATSKIH STUDENATA RUSKOGA JEZIKA	417
Zrinka Jelaska, Ivana Kurtović Budja GRAĐA ZA ISTRAŽIVANJE SLOGOVNE STRUKTURE HRVATSKOGA JEZIKA	431
Lidija Milković ENANTIOSEMIJA VREMENSKOGA ZNAČENJA PREFIKSA * <i>PERDĀ</i> U POVIJESTI HRVATSKOGA I RUSKOGA JEZIKA	447
Neda Pintarić Kujundžić AUDITIVNI PRAGMEMI I PRAGMAFRAZEMI U HRVATSKOM I POLJSKOM JEZIKU	473
KAZALO IMENA	485

MÖBIUSOVA VRPICA JOSIPA UŽAREVIĆA

RIJEČ UREDNICA

Znanstveni rad Josip Užarević počinje razvijati od 1976, kada je završio studij Rusistike i filozofije na Filozofskom fakultetu. Njegova se istraživanja kreću u nekoliko smjerova i popunjavaju prostor i vrijeme kako znanosti o književnosti tako i povijesti književnosti. To je polje (prostor) hrvatske književnosti (*Između tropa i priče. Rasprave i ogledi o hrvatskoj književnosti i književnoj znanosti*, 2002; *Vladimir Vidrić i njegove pjesme*, 2009; studije o bečarcu u knjizi *Književni minimalizam*, 2012), zatim polje ruske književnosti i književne teorije (najveći broj knjiga i rasprava, počevši od *Kompozicije lirske pjesme (O. Mandeljštam i B. Pasternak)*, 1991; preko studija o lirskom subjektu, analitičkih studija o poeziji, prije svega ruskoj, o paradoksu, o suvremenoj prozi; pa sve do posljednje opsežne *Ruske književnosti od 11. do 21. stoljeća*, 2020) te polje teorije same (*Književnost, jezik, paradoks*, 1990; najveći dio knjige *Möbiusova vrpca*, 2011; *Književni minimalizam*, 2012 i dr.).

U procesu višedesetljetnog istraživanja na polju književne znanosti Užarević se u svojim studijama bavio ponajviše teorijom prostora i vremena. Kretanje je to od biografskog prostora Gundinaca – Moskve – Zagreba preko istraživačkog rada sve do prostora i vremena književnoga teksta. U *Uvodu* knjige *Između tropa i priče* Užarević piše o višegodišnjem radu “na mnogim poslovima i na mnogim poljima” (Užarević 2002: 5), što ga dovodi do pisanja knjige o hrvatskoj književnosti i književnoj znanosti kao cjelini bez obzira na fragmentarnosti i rascjepkanosti koje tek u knjizi postižu cjelovitost. Istodobno, u tom istom *Uvodu*, Užarević iznosi važnu spoznaju o vremenu objavljivanja knjige, o “kraju jednoga (‘staroga’) i početku drugoga (‘novoga’) doba” (*ibid.*: 6) i zaključuje da je njegov naraštaj izgubio “svoje stoljeće”, jer objavljuje knjigu na početku novog, 21. stoljeća, premda

misaono pripada 20. stoljeću. Vrijeme življenja i pisanja zaokuplja ga i u knjizi o minimalizmu, jer piše da “nastajanje svake knjige u pravilu zahtijeva veliko (ili nešto manje veliko) vrijeme. To knjigu razlikuje npr. od rasprave (studije), koja se rađa u (relativno) malome vremenu” (Užarević 2012: 5). Vremenom je Užarević zaokupljen i u knjizi o prostorima (*Möbiusova vrpca. Knjiga o prostorima*), u kojoj navodi da je svaka knjiga “poput male smrti: suočava autora s proteklim razdobljem života, svodi račune, polaže ispit savjesti, ali i oslobađa, priprema za idući korak” (Užarević 2011: 5). U knjizi *Kompozicija lirske pjesme (O. Mandeljštam i B. Pasternak)* iz 1991, koja je ponikla iz doktorske disertacije i utabala znanstveni put Josipu Užareviću, kompozicija se također određuje prostorno-vremenski, jer podrazumijeva “dovršenost djela u prostoru i vremenu – sa svim ‘nadvremenskim’ i ‘nadprostornim’ smislovima što ih ono u sebi sadrži. Pa odatle i definiramo kompoziciju kao djelo u aspektu njegove prostorne, vremenske i semantičke raščlanjenosti i raznolikosti s jedne strane te dovršenosti, uobličivosti i cjelovitosti s druge” (Užarević 1991: 11). Opsežna, i slobodno možemo reći, krunska knjiga Josipa Užarevića, *Ruska književnost od 11. do 21. stoljeća*, već u svojoj intenciji pretpostavlja vremenski slijed, kao i prostornu dimenziju (tekstnu, izvantekstnu ili kontekstualnu), pa autor u *Uvodnoj riječi* piše da je njegova knjiga svojevrsni vremenski složeni mozaik koji je rezultat cjeloživotnoga proučavanja ruske književnosti. “Užarevićevski” metodologijski obrat koji se događa u toj knjizi izokretanje je odnosa povijesnoga tijeka i teksta, tako što on u prvi plan stavlja tekst i time vrijeme shvaća kao element teksta. Prema Užareviću, književna su djela “*svijene* prostorne, vremenske i smisaone strukture od kojih se svaka može i treba promatrati kao mikromodel sveukupnoga vremena – kako prošlosti i sadašnjosti tako i budućnosti” (Užarević 2020: 12). Prema tako shvaćenoj prirodi književnoga stvaranja, književne povijesti i evolucije, književnost ne čine imena, tj. autori, nego djela, što znači da je ne mogu suštinski određivati ni društvene, ekonomske ili političke okolnosti jer je sve izvantekstno građa “koja se ‘prevodi’ ili uklapa u jezičnu strukturu umjetničkoga djela” (*ibid.*).

U prostornim i vremenskim sjecištima znanstvenih interesa Josipa Užarevića istaknuti valja interes za strukturu i kompoziciju, odnosno za pokušaj obuhvaćanja i shvaćanja cjeline, smisaone zaokruženosti teksta. Imajući na umu da prostorna dimenzija uvijek pretpostavlja i onu vremensku, prostor je, kao kategorija s mogućnošću izokretanja i zrcalnosti, nesumnjivo središte Užarevićeva književnoznanstvenog istraživačkog polja: jezik je, konačno, prostor u kojem živimo. August Ferdinand Möbius opisao je 1858. godine vrpca (traku) koja je po njemu dobila ime i koja nastaje spajanjem dviju suprotnih strana pravokutnika. Užarevića je u toj vrpici posebno “privukla mogućnost da se od pravokutnika koji se oko svoje osi zakrene $4 \times 180^\circ$ (ili $2 \times 360^\circ$) također lako dobije Möbiusova vrpca – ali dvoslojna” (Užarević 2011: 8).

To geometrijsko (prostorno) okretanje, preokretanje i zavrtnanje može poslužiti kao metafora za Užarevićeve teorijske interese, njegovo bavljenje prostorom književnosti (hrvatske i ruske), prostorom teorije, prostorom teksta samoga. Prostor su “poprišta razlike, akcije, iznenađenja, igre”, ali u njima se, što se čini još

važnijim, “materijaliziraju ideje” (*ibid.*: 9), pa je zato Möbiusova vrpca dobar pokazatelj Užarevićevih zamisli i teorijskih promišljanja. Otud potječu i naslovi sadržajnih cjelina u ovom zborniku: *Jednu stranu* čine studije, poredane abecednim redom, o hrvatskoj književnosti; *Drugu stranu* čine studije o ruskoj književnosti; u cjelini *Svijanje krajeva* nalaze se analize tema koje ne pripadaju ni jednoj (hrvatskoj) ni drugoj (ruskoj) književnosti, ali koje su naličje tih dvaju lica; i, konačno, *Rubovi i plohe*, što je cjelina koju čine analize same materije književnosti – jezika. Prilozi u ovom zborniku su preokretanja, prevrtanja i svijanja teorijskih prostorno-vremenskih niti koje je razvio Josip Užarević i ne čine sustavnu i sveobuhvatnu knjigu, nego točkastu liniju koja nipošto ne može i ne treba biti završena.

Bogatu bibliografiju Josipa Užarevića nije potrebno navoditi na kraju ove knjige, kako je to običaj u prigodnim, obljetničkim publikacijama, ne zato što su bibliografski podaci danas lako dostupni, nego stoga što profesor i akademik Josip Užarević još uvijek vrijedno radi, objavljuje i dopunjuje svoju bibliografiju koja bi, u slučaju ispisivanja na stranicama ovoga zbornika, čiji rukopis predajemo u proljeće 2023. izdavačkoj kući Disput, bila manjkava.

Zato smo se ovim zbornikom usredotočili na dar profesoru, mentoru i kolegi Josipu Užareviću kojim obilježavamo njegov sedamdeseti rođendan.

Urednice

**JEDNA STRANA:
HRVATSKA KNJIŽEVNOST**

SUZANA COHA
(FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU)

O ROMANTIČARSKOME PREPORODU
I POSTPREPORODNOME ROMANTIZMU
NA PRIMJERU POEZIJE PETRA PRERADOVIĆA

Kao što je u članku *Status jezika u pjesništvu romantizma* podsjetio Josip Užarević, kada se govori o navedenome stilskopoetičkom razdoblju u hrvatskoj književnosti, često ga se označava i terminima *ilirizam* ili *narodni preporod*, a aludirajući na njegove specifičnosti u odnosu na pretpostavljene *tipične romantizme*, u domaćoj mu se književnoj znanosti pridavala i odrednica “nazovi-romantizma” (usp. Užarević 2013: 252). U navođenju potonjega pojma Užarević se poziva na Aleksandra Flakera, koji primjerice u svojoj knjizi *Književne poredbe* polazi od teze da bi *idealna povijest nacionalne književnosti* bila ona “koja bi, prikazujući književnopovijesni proces unutar nacionalne književnosti, imala uvijek na umu jedinstvo toga procesa unutar većih, nadređenih, nacionalnih cjelina, ukazivala na opće književnopovijesne zakonitosti, ali ukazujući na te opće zakonitosti isticala ujedno i nacionalne posebnosti” (Flaker 1968: 10). Pritom Flaker razlikuje “zakonodavne” od “nezakonodavnih” književnosti (usp. *ibid.*: 10-13), a hrvatsku svrstava u potonje, sugerirajući da je ona umnogome određena “specifičnim, ili čak atipičnim razvitkom” (*ibid.*: 10). Potonje se pak, prema Flakeru, očituje najviše u *prvoj epohi* “novije hrvatske književnosti” (*ibid.*: 29), koja je *segmentirala* “različite stilske postupke evropskih stilskih formacija, od klasicizma preko sentimentalizma do romantizma” (*ibid.*: 31). U takvome okviru Flaker govori o *nacionalnome pseudoromantizmu*, koji vezuje uz hrvatsku književnost “pedesetih i prve polovice šezdesetih godina” 19. stoljeća (*ibid.*: 32). To što Flaker drži da se ikoji od “termina iz razvijenijih evropskih književnosti”, kao što su klasicizam, sentimentalizam ili romantizam, “jedva” može primijeniti na “ovu epohu” hrvatske književnosti, pa i u “kontaminiranu, pa prema tome proturječivu obliku” (*ibid.*: 31), može se tumačiti u svjetlu njegove tvrdnje da je povijest pojedine nacionalne književnosti

ne samo moguće nego i potrebno integrirati u povijest širih istovremenih književnih procesa, ali tek od trenutka kada je “književnost jedne nacije savladala povijesne raskorake koji su je dijelili od općeevropskih ili svjetskih književnopovijesnih procesa”, odnosno kada se “nacionalna svijest, oslobođena velikim dijelom borbe za konstituiranje vlastite nacije, počela uklapati u svijest o pripadnosti većim nadnacionalnim cjelinama” (*ibid.*: 9).

Pri svojoj tezi o hrvatskome *pseudoromantizmu* Flaker je ostao i u knjizi *Stilske formacije* (usp. Flaker 1976: 103), u kojoj hrvatsku književnost sagledava u kontekstu književnosti “istočnoevropske tipološke zone”, konstatirajući da se za te književnosti “pojam romantizma, čak i s pridjevom ‘nacionalni’ ili ‘domoljubni’ [...] ne čini osobito pogodnim” (*ibid.*: 65) te da se u njima “ni jedna od stilskih formacija koje su stvorile zapadnoevropske književnosti, a s njima i ruska književnost, ne razvija [...] kao cjeloviti sustav” (*ibid.*: 66).

Razlog zbog kojega se, kao što navodi Flaker, u hrvatskoj književnoj povijesti *sugerirala romantičarska priroda* preporodne književnosti, pri čemu ju se istovremeno *pobijalo* (Flaker 1968: 10), posljedica je i zrcalo povijesnoga tijeka otvorenoga još u preporodu. Naime, pojam romantizam, aktualan u simultanome europskom kontekstu, nije bio nepoznat ni u preporodnoj kulturi, no sami preporoditelji, premda su, složiti se je s Mirkom Tomasovićem, “prima[li] i uzvrća[li] reflekske romantizma, djelomice po korelaciji s drugim inojezičnim književnostima, djelomice po vlastitim pobudama” (Tomasović 1988: 76), nisu se ni identificirali ni posebno okupirali njime, dok njihovi neposredni nasljednici u drugoj polovici 19. stoljeća i kada su ih prepoznavali kao romantičare, tome nisu pridavali veliku pozornost, primjećujući i stanovite razlike prema zamišljenim karakterističnim romantizmima (o tome usp. Barac 1954: 150; 152). Dok se u ranim retrospektivnim sintezama preporodne književnosti o fenomenu romantizma nije govorilo (usp. Milčetić 1878; Šurmin 1903; 1904), kad ga se počelo spominjati, taj se pojam, uz dodatnu specifikaciju “hrvatski” i konkretnije definiran političkim terminima te bez posebne poetičke eksplikacije, primjenjivao u prvome redu kao naziv za postpreporodna desetljeća (ona za koja Flaker rabi pojam “pseudoromantizam”), odnosno kao odrednica hrvatske književnosti 50-ih i 60-ih godina 19. stoljeća (usp. Ježić 1993: 219-245 [prvo izdanje 1944]).

Relacije između romantizma i hrvatskoga narodnog preporoda, odnosno ilirizma, što ga je omeđio godinama 1835. i 1849, odnosno sveo na razdoblje izlazenja Gajeve *Danice*, u fokus je postavio Antun Barac u fundamentalnoj knjizi moderne hrvatske književne historiografije *Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije. Knjiga I. Književnost ilirizma*, koju je Flaker istaknuo kao primjer spomenutoga *istovremenoga sugeriranja i pobijanja romantičarske prirode* preporodne književnosti (usp. Flaker 1968: 10). Supostavljajući je istodobnim europskim književnim zbivanjima, Barac je najprije konstatirao da je “preporodna književnost” stvorena “većinom u doba evropske romantike, pa je stoga i primila znatan dio njezinih obilježja”, uz napomenu da se “hrvatska romantika” ni vremenski ne poklapa sasvim “niti s ruskom, niti s francuskom, niti s njemačkom”, navodeći kao ilustraciju činjenicu da je Heine još 1836. godine “njemačku roman-

tiku proglasio mrtvom” (Barac 1954: 149). S druge strane, i u tome vremenskom nepodudaranju Barac vidi sličnost između hrvatske književnosti i njezina europskog konteksta, napominjući da premda “novo njezino razdoblje počinje ‘Danicom’, neke se crte romantike dadu zamijetiti već kod pisaca drugoga desetljeća 19. vijeka” (*ibid.*). Tako je Barac na fenomen romantizma uputio kao na samorazumljiv okvir hrvatske preporodne književnosti, no ujedno ga je i odvojio od nje, dopuštajući da se pojmovi *preporodno* i *romantičarsko* mogu sagledavati u istome obzoru, ali i razdvojeno.

Barčevi sudovi koji su ostavili znatno dalekosežniji trag u hrvatskoj književnoj historiografiji od same činjenice da je preporodnu književnost prikazao kao integriranu u romantičarski kontekst, upozoravali su na razlikovanje tih dvaju korpusa, na čemu će dosljednije i od Barca i od ostalih hrvatskih književnih povjesničara koji su se tom problematikom bavili inzistirati Flaker. Proglasivši za ishodište diferencijacija preporodne od pretpostavljenih paradigmatiskih *romantičarskih* književnosti specifične sociopolitičke okolnosti (nepostojanje snažne aristokracije suočene s gubitkom svojih položaja, kao i modernoga građanskog društva) te specifičnu literarnu tradiciju (izostanak koherentnoga i jasno definiranoga i artikuliranoga klasicizma), kao nosive točke usporedbe s impliciranim *paradigmatiskim* romantizmima Barac je postavio sljedeće opozicije: *standardan* odnos europskih romantizama prema Istoku kao carstvu egzotike *vs.* *specifičan* hrvatski odnos prema Istoku, koji je posljedica graničnoga (i u odnosu na Zapad marginalnoga) položaja; europski romantičarski individualizam *vs.* preporodni imperativ nacionalnoga kolektivizma; *tipičan* romantičarski pesimizam i melankolija *vs.* nacionalno-preporoditeljski optimizam; antikonvencionalne subverzije *tipičnih* europskih romantizama *vs.* didaktična i moralizatorska misija hrvatskoga konvencionalno-kodifikatorskog ilirizma i/ili preporoda; *tipičan* europski romantičarski kozmopolitizam *vs.* ilirski (hrvatski i [južno]slavenski) etnički ekskluzivizam; introvertiranost i kontemplativnost *tipičnih* romantičara koji se često okreću i podsvjesnome *vs.* ekstrovertirani populizam preporodnih autora (usp. *ibid.*: 150-151; o tome usp. i Coha 2008: 416-417; 2015: 52-53).

Tako koncipiran skelet diferencijacija između *našega* (kao *atipičnoga*) i *dru- gih* (*tipičnih*) romantizama ugrađivao se i u interpretacije književnosti hrvatskoga narodnog preporoda između Barca i Flakera. Dodatno ga je razradio Ivo Frangeš u prilogu *Evropski romantizam i hrvatski narodni preporod*, objavljenome u trobroju časopisa *Kolo* posvećenome obilježavanju 130. obljetnice hrvatskoga narodnog preporoda, te godinu dana poslije pretiskanome u knjizi *Studije i eseji*, u kojemu se kao mjesta otklona preporodne od književnosti europskoga romantizma, na Barčevu tragu, akcentuiraju i izostanak *Weltschmerza* te romantičarske ironije (Frangeš 1967: 20-22). Osim toga, naglašava se da je romantičarima omiljena priroda u preporodu bila shvaćana “pretežno kao lice ljubljene domovine” te da je, za razliku od samosvjesnih i slobodoumnih žena kakve su veličane u drugim romantičarskim kulturama, “[i]lirska žena” imala “posve određenu zadaću sloge, složnog nastupa s muškarcima” (*ibid.*: 19; 23). Poseban je karakter preporodne književnosti u odnosu na reprezentativne preokupacije *tipičnih* europskih romantizama, tj., kako je

naveo, na “noćn[e] stran[e] psihičkog i stvarnog života”, Frangeš opisao i sljedećim riječima: “Osnovna čežnja ilirske književnosti [...] jest zora, svitanje slobode, kraljevstva pravde i jednakosti među narodima. Od zvijezde Danice, koja daje ime glavnom časopisu i predstavlja osnovnu simboliku pokreta, do najznačajnijih djela ilirske književnosti, sve u preporođenoj hrvatskoj književnosti pjeva maštanu ali i nezaustavljivu zoru novoga dana” (*ibid.*: 24; o tome usp. i Coha 2015: 53-54).

Frangešov prilog o kojemu je riječ može se, kao i tekst Miroslava Šicela *Književni problemi u doba hrvatskog narodnog preporoda*, objavljen u istome obljetničarskom trobroju *Kola*, a poslije u knjizi *Stvaraoci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti*, čitati kao početak trenda slijedom kojega se pojam “romantizam” u hrvatskoj književnoj historiografiji počeo čitati kao inherentan tzv. imanentnim književnopovijesnim pristupima, dok su se termini “hrvatski narodni preporod”, “ilirski pokret” i “ilirizam” počeli tumačiti kao indikacije klasičnoga pozitivističkoga književnopovijesnog historizma,¹ od kojega se hrvatska književna znanost druge polovice 20. stoljeća, zacijelo i pod dojmom općenitih književnoznanstvenih strujanja, ali i uslijed specifičnoga pozicioniranja u onodobnome hrvatskom, odnosno jugoslavenskom kulturnopolitičkom prostoru, makar deklarativno nastojala distancirati (o tome usp. npr. Oraić Tolić 2004; Dukić 2009; Coha 2015: 62; Oraić Tolić 2022). U tome članku Šicel je razdoblje 1850-ih i 1860-ih, koje je još u *Povijesti hrvatske književnosti* Slavka Ježića iz 1944. bilo pokriveno terminom “[h]rvatski romantizam od apsolutizma do nagodbe” (usp. Ježić 1993: 219-245), dok će ga Flaker prozvati *pseudoromantizmom*, povezao s preporodnim vremenom, što ga je pak u relacije prema romantizmu doveo Barac, a na njegovu tragu i Frangeš i Šicel, koji je predložio da bi umjesto o “književnosti ilirizma” i “književnosti pedesetih i šezdesetih godina”, koji “književno ne znače ništa i predstavljaju kidanje jednog književnog procesa”, bilo uputnije govoriti, “zasad samo uvjetn[o], dok se ne nađe bolja – književna oznaka”, o “razdoblj[u] klasicističkog romantizma” (Šicel 1971a: 265-266). Upravo je spram toga Šicelova prijedloga bio kritičan Flaker kad je konstatirao da se termini kao što su klasicizam, sentimentalizam i romantizam teško mogu iz “razvijenijih evropskih književnosti” prenositi na preporodnu književnost, pa i u “kontaminiranu, pa prema tome proturječivu obliku” (Flaker 1968: 31). Posebno je zanimljivo da je Flakerova skepsa oko mogućnosti apliciranja pojma romantizam na preporodnu književnost bila utemeljena na sličnim premisama na kojima su počivala i Šicelova inzistiranja na tome da se u povijesti književnosti rabe književnosti imanentni termini, govoreći o preporodnoj književnosti, između ostaloga, i romantizam. Naime, i Flaker se, kao i drugi eminentni hrvatski književni povjesničari 1960-ih i 1970-ih, zalagao za emancipaciju književne od opće historiografije te je naglasio da “književnopovijesna periodizacija ne može polaziti niti od povijesne niti od kulturnohistorijske periodizacije, već se mora, prije svega, zasnivati na uočavanju bitnih fenomena unutar samoga književnopovijesnoga procesa” (*ibid.*: 27). S druge strane, imajući

¹ O razlikovanju tzv. imanentnih pristupa od klasičnoga pozitivističkoga književnog historizma naslijeđenoga iz 19. stoljeća usp. npr. Dukić 2009: 137-138; Oraić Tolić 2022: 15.